

BEHANDLING I STEDET FOR FÆNGSEL

Mental health courts hedder en ny type special-domstol i USA, der giver tiltalte med psykiske lidelser adgang til behandling sammen med en betinget dom frem for fængselsstraf. Effekten er positiv, men kritikere mener, at domstolen flytter ressourcer og fokus væk fra en generel mangel på indsats på området. *Magasinet P* sad med en dag i en mental health court

I nterieret er kastanjebrunt træ, og gulvtæppet er musegråt. Alle rejser sig, da dommer Roanne Sragow som den sidste træder ind i rummet. Dommeren, iført en sort kappe, signalerer med et nik, at man må sætte sig. Selv tager hun sæde på et podium. Bag sig har hun to flag på korte stænger, henholdsvis Stars and Stripes og delstaten Massachusetts' hvide flagdug med et blå-gult våbenskjold. Foran er båsene med anklager og forsvarer.

Scenen og den højtidelige stemning er som i et traditionelt amerikansk retslokale. Men dette retsmøde i distriktsdomstolen i Boston-forstaden Cambridge er ikke helt, som vi kender dem fra Hollywood-film og tv-serier.

For domstolen er i dagens anledning en såkaldt *mental health court* - en specialdomstol, der er oprettet for at give straffelovsovertrædere med psykiske lidelser et skræddersyet alternativ i forhold til det etablerede strafferets-system. Sanktionerne består af en blanding af straf, som kun er betinget, og obligatorisk deltagelse i et psykologisk-psykiatrisk behandlingsforløb.

De tiltalte kommer ind én for én, og der bliver gjort status om deres forløb hver især:

MA, en yngre kvinde med et flakende blik, har gjort sig skyldig i overfald med "et farligt våben". Tilsynsværgen fortæller, at hun på eget initiativ har skaffet sig et job med at rense ud på et hestestutteri, og at hun selv har arrangeret transport mellem hjemmet og jobbet. Dommer Sragow erklærer sig "meget begejstret" og mener, at MA "kan være meget stolt af sin indsats".

TD, en bleg fyr i en gulbrun jakke over en hættetrøje, har to gange overtrådt et polititilhold. Forsvareren foreslår, at der bliver lavet en plan for hans behandling, og dommeren samtykker.

BC, en ung mand, som virker fokuseret, har modsat sig anholdelse og har i den forbindelse brugt vold mod en politibetjent. Han fortæller, at han gerne vil bryde den onde cirkel, som han er kommet ind i. Han har fået job på et bageri og har en plan om at genoptage sin videregående uddannelse. Han har aftalt et snarligt møde med de sociale myndigheder om sin privatøkonomi. Tilsynsværgen vurderer, at han "fuldt ud opfylder" betingelserne for forløbet. Dommeren nikker.

LJ, en kvinde, som fem gange har begået overfald med våben, oplyser, at hun har aftale med en psykolog. Hun bliver bedt om at komme til næste retsmøde umiddelbart efter psykologkonsultationen.

I alt er der 13 tiltalte på listen for dagens retsmøde. To af dem har meldt afbud, én udebliver.

150 mental health courts

Mental health courts opstod som fænomen i USA sidst i 1990'erne. Domstolene indgår i en vifte af nyere specialdomstole, som er tiltænkt stofafhængige, hjemløse, krigsveteraner og andre grupper af personer med særlige problemer. Ideen er, at den almindelige form for straf er både ineffektiv og urimelig i forhold til straffelovsovertrædere med psykiske lidelser.

Der anslås nu at være over 150 mental health courts rundt om i USA, og flere er på vej. Massachusetts i det nordøstlige hjørne kom sent fra start og har nu syv mental health courts. Tilsammen har de kapacitet til kun at håndtere anslået en sjettedel af straffelovsovertrædere med fastslåede psykiske lidelser i delstaten.

Utah er anderledes langt fremme med en dækningsgrad af mental health courts, så næsten syv ud af otte berørte lovovertrædere kan få dette tilbud.

- Formålet med mental health courts

er at tilskynde til at ændre straffelovsovertrædere med psykiske lidelsers adfærd, så de undgår at komme i konflikt med loven på grund af deres lidelse og ender i fængsel, siger Carol Fisler, som er leder af mental health courts-programmet i The Center for Court Innovation.

Centret er en privat organisation, som samarbejder med retsvæsnen i delstaten New York om at skabe et mere effektivt og human retssystem.

- I USA kriminaliserer vi mange former for adfærd. Vi spærrer mange mennesker inde. Vi er så småt begyndt at blive enige om som samfund, at fængslinger ikke altid er løsningen, og at de kan medføre nye problemer. Mental health courts er et af flere udtryk for et ønske om at finde alternativer, siger Carol Fisler.

Kun få andre lande har interesse for fænomenet mental health courts. Blandt dem er Storbritannien, Canada og Australien.

- Når konceptet ikke har vundet udbredelse i Europa, skyldes det formentlig, at europæiske lande ikke så hurtigt griber til fængsling, som vi gør i USA, konstaterer Carol Fisler tørt.

Utilsigtet konsekvens

Opkomsten af mental health courts sker sideløbende med, at praksis i amerikansk kriminalforsorg i stigende grad har været at sende mennesker med psykiske lidelser i fængsel i stedet for at give dem behandling. Avisen *Washington Post* kalder i en artikel om emnet omfanget for "chokerende".

Et par nøgletal:

Der er over 10 gange så mange personer med alvorlige psykiske lidelser, der er indsatte i amerikanske delstatsfængsler og lokale fængsler, som der er i psykiatriske institutioner i delstaterne. Det viser en opgørelse fra 2012 fra Treatment Advocacy Center, en privat organisation, som arbejder for at forbedre behandlingsmulighederne for mennesker med psykiske lidelser.

15 procent af de indsatte i delstatsfængsler og 24 procent af de indsatte i

lokale fængsler rapporterer om symptomer, så de opfylder kriterierne for at befinde sig i en psykotisk tilstand. Det fremgår af en analyse fra det amerikanske justitsministerium.

Næppe overraskende er mange fængsler dårligt rustet til at håndtere indsatte med psykiske lidelser, rapporterer *Washington Post*. Der er en større tilbøjelighed til, at disse bliver holdt i isolationscelle, og mange udsættes for voldtægt, begår selvmord eller skader sig selv, mens de er frihedsberøvet.

Tendensen til at fængsle lovovertrædere med psykiske lidelser er paradoksalt nok en konsekvens af et velment forsøg på reform. En voksende kritik af psykiatriske institutioner, som blev drevet af delstaterne, førte fra 1970'erne og frem til en bevægelse hen imod at lukke disse institutioner og overdrage behandlingen til lokale myndigheder. Finansieringen fulgte ikke med. Derfor er mennesker med psykiske lidelser endt i fængsel, fordi fængsler ved lov er tvunget til at modtage folk.

Sådan er det også i Massachusetts, hvor situationen statistisk set er noget dårligere end landsgennemsnittet i USA. Ifølge en nylig, dybdeborende reportage i dagbladet *Boston Globe* angiver mindst tre ud af 10 fængselsindsatte, at de har en psykisk lidelse.

Fokus på problemløsning

Tilbage til mental health court-retsmødet i Cambridge. Her har Roanne Sragow gemt til sidst, hvad hun betragter som en tiltalt med alvorlige problemer. SC kan opvise et langt synderegister, der omfatter overfald på ambulancepersonel, tvang ved brug af våben og flere andre forseelser. SC siger om sig selv, at han klarer sig "supergodt" og tager sin medicin, som han skal. Han taler i stød, mens han svajer fra side til side med kroppen.

Dommeren virker ikke overbevist. Hun kalder anklager, forsvarer og tilsynsførende op til sig til rådslagning, mens SC fortsætter med at snakke ud i rummet, og en betjent tysser på ham.

Dommer Sragow beslutter at indkalde en speciallæge i psykiatri, der er knyttet til domstolen. Lægen skal komme med en vurdering af, om SC måske er så syg, at det er nødvendigt at indlægge ham.

Afgørelsen kommer ikke som nogen overraskelse for anklager, forsvarer og tilsynsværge, for dommeren har gennemgået tilfældet SC og alle de andre tiltalte på et forberedende møde samme morgen. Heri deltog også den særlige socialrådgiver og to betjente fra en lokal gadeenhed.

Mens aircondition-anlægget lejlighedsvist blandede sig i denne samtale, og et par af deltagerne fortærede donuts til kaffen, blev det eksempelvis meddelt, at MA stadig er i behandling og har et halvt år tilbage af sin betingede straf. Roanne Sragow udtrykte tilfredshed. Og om meldingerne om BC sagde Sragow "godt!", "godt!" og "godt!".

Der er mindre forskelle mellem mental health courts i USA, men i alle er dommeren en slags holdleder. Fokus er på problemløsning. Dommeren overvåger en plan for lokal behandling af den tiltalte, som vedkommende skal forpligte sig på for at forvandle udsigten til en ubetinget fængselsstraf til en betinget dom. Der er jævnlige retsmøder for at gøre status om forløbet, der typisk varer ½-2 år - varigheden afhænger af, hvornår et klart defineret mål er nået.

- Drømmen med lukningen af de store psykiatriske institutioner var, at der ville komme mange lokale behandlingssteder, men det skete bare aldrig, siger Frankie Berger, som er kampagnechef i Treatment Advocacy Center.

- I mental health courts får borgere med en psykisk lidelse en behandling, som de ellers ikke ville få. Vi forsøger at medvirke til, at disse specialdomstole fungerer optimalt. Dommerne engagerer sig meget, siger Frankie Berger.

Hun betegner det som en smule paradoksalt, at man i mange tilfælde skal have begået kriminalitet for at få den rette faglige bistand, hvis man har en psykisk lidelse.

En aftale der forpligter

Det er mental health courts selv, der afgør, hvilke tiltalte med psykiske lidelser, de vil tage ind. Det er en forudsætning, at vedkommende ikke har begået grov vold eller seksuelle forbrydelser. Der skal være en formodning om, at et individuelt tilrettelagt behandlingsforløb kan give resultat.

Den tiltalte underskriver en "delta-geraftale", hvori han eller hun forpligter sig til at følge programmet nøje og deltage i terapi og eventuel medicinering. Aftalen indebærer også, at dommeren og andre fagpersoner får adgang til den tiltaltes sygdomshistorik.

Mental health court-modellen er blevet kritiseret for at favorisere personer, som både har en psykisk lidelse og har begået kriminalitet, over personer, som "kun" har en psykisk lidelse. Også aspektet om, at den tiltalte er tvunget til at følge en plan har stået for skud, for kan vedkommende overskue konsekvenserne?

Dommer Roanne Sragow vender kritikernes argument om:

- Hvis disse mennesker blev overladt til det almene strafferetssystem, ville de få en uretfærdig sagsbehandling. Det er negative aspekter ved den traditionelle fremgangsmåde, mental health courts opvejer.

Dommeren får medhold af Mary T. Zdanowicz, som er advokat i Massachusetts med speciale i juridiske forhold vedrørende mennesker med psykisk lidelse. Mary T. Zdanowicz har været forsvarer for tiltalte i mental health courts. Hun mener, at mental health court-institutionen giver domstolene mulighed for at bruge deres indflydelse til at sikre, at denne type straffelovsovertrædere får behandling - og forhåbentlig får det bedre.

- Jeg er ikke modstander af at overtale folk. Der er mange med psykiske lidelser, som ikke er i stand til at erkende, at de har behov for behandling. Hensynet til den individuelle frihed er kun relevant, hvis man også er opmærksom på konsekvenserne, når en psykisk lidende med behov for

behandling ikke får denne behandling, siger Mary T. Zdanowicz.

Zdanowicz medgiver, at der sker en håndplukning af tiltalte til ordningen, men hun siger, at det giver meget mening at tilbyde dette alternativ til de personer, hvor der er størst sandsynlighed for et godt resultat.

Mere engagement i behandling

Der er hidtil kun gennemført få forskningsundersøgelser af resultaterne af mental health court-konceptet, og de tyder alle på en positiv effekt. Deltagere i mental health courts har færre tilbagefald til kriminalitet end tiltalte, som kommer for en traditionel strafferetsdomstol. Et studie fra Utah viser et fald i andelen af recidivister, altså mennesker med tilbagefald, på 22 procent.

Forskningen viser også, at mental health courts-deltagere går i længere tid efter forløbet uden at komme i ny konflikt med loven, og de tilbringer kortere tid i fængsel. Den positive effekt varer i et år eller mere.

Desuden udviser mental health court-deltagere større engagement i lokal behandling end ikke-deltagere.

- Mental health courts er generelt en god idé. Der er mere værdighed end i andre instanser. Personerne føler, at de bliver behandlet som individer, siger Michael L. Perlin, professor emeritus i jura ved New York Law School og medstifter af rådgivningsfirmaet Mental Disability Law and Policy Associates.

- Mental health courts kan hjælpe en særlig gruppe, nemlig folk med psykiske lidelser, til at komme væk fra kriminalitet. De undgår at komme i fængsel, hvor der ikke findes behandling, og hvor de kan komme i dårligt selskab og måske blive udsat for diskrimination og overgreb, siger Michael L. Perlin, som var involveret i etableringen af USA's første mental health court i Broward amt i Florida i 1997.

Han mener, at en række betingelser skal være opfyldt, for at mental health courts kan fungere optimalt:

- En engageret dommer
- Dygtige forsvarsadvokater, som er villige til samarbejde
- En forståelse i retten af, at mennesker med en psykisk lidelse, der begår en forbrydelse, ofte gør det, fordi de er forvirrede - ikke fordi de er onde
- En sikring af, at den tiltalte er bevidst om, at vedkommende har flere valgmuligheder og fx kan nægte sig skyldig i taltalen, hvis det er relevant.
- Et tilbud om behandling af faglig forsvarlig kvalitet som led i mental health court-ordningen.

Carol Fisler fra Center for Court Innovation fastslår, at der tilsyneladende sker "noget positivt" i mental health courts. Men der skal mere viden til for at kunne fastslå, hvad præcis denne type specialdomstol bidrager med.

- Det er vigtigt, hvordan folk oplever den retslige proces. Det har stor

betydning for det videre forløb. Og ellers er det formentlig kombinationen af behandling og tilsyn, som er nøglen til succes, vurderer Carol Fisler.

Hun siger, at mental health court-deltagere bør have adgang til alle de former for hjælp, som ifølge eksperter er nyttige: Kognitiv adfærdsterapi, medicin under overvågning, rådgivning om livsførelse, job, der passer til deres forudsætninger og en billig bolig.

Nærkontakt med deltagere

I Cambridges mental health court er det Marie Mathieu, uddannet klinisk socialrådgiver og med titel af klinisk koordinator, der i praksis står for tilrettelæggelsen af behandlingsforløbet. Hun har dag-til-dag-kontakten med deltagerne - og med behandlere, herunder psykologer og psykiatere.

- Behovene er forskellige fra person til person. Jeg er med til at fastslå behovene for psykisk og social støtte, og jeg

er med til at sikre, at der bliver fulgt op på de løbende rapporter fra psykolog/psykiater/læge. Jeg lader deltagerne vide, at de kan komme til mig med eventuelle problemer. Jeg tager ud, hvor de lever deres liv. Hvis noget er gået skævt med deres medicin eller deres familie, så forsøger vi at løse det, siger Marie Mathieu på sit kontor i den centrale del af retsbygningen efter dagens mental health court-rettsmøde.

Hun fortæller, hvordan hun fx har hjulpet BC, en af de tiltalte, skridt for skridt med arbejde og bolig i et tæt samarbejde med hans forældre, fordi han ikke selv havde ressourcerne.

- Den traditionelle tilgang til mennesker med en psykisk lidelse, som bryder straffeloven, er, at hvis de roder sig ud i noget snavs, så bliver de låst inde. Vi forsøger at skabe en anderledes dynamik i stedet for at straffe. Vi ser dem som syge. Vi forsøger at sikre, at de får en stabil tilværelse, siger Marie Mathieu.

Hellere mobile kriseteam

Mens flere eksperter hilser mental health courts velkommen, er der andre, der ser dem som udtryk for en fejlagtig tankegang og et dræn på ressourcer, der burde komme alle med psykiske lidelser til gode.

- Mental health court-konceptet er en accept af den mangel på behandling, som muligvis forårsagede, at de tiltalte overhovedet kom i konflikt med loven. Nogle vil måske endda lade sig anholde for at få hjælp, siger Jennifer Mathis, kampagnechef i Bazelon Center, en privat interesseorganisation, som arbejder for øgede rettigheder til psykisk syge.

- Der bliver brugt penge på en ny type domstol i stedet for at forbedre behandlingstilbuddene, tilføjer Mathis. Hun er også kritisk over for, hvad hun ser som en lind strøm af ressourcer til fængselssektoren, som efter hendes opfattelse er blevet en industri i sig selv i kraft af mange private aktører.

Bazelon Center er fortalere for, at "parkeringen" af mennesker med psykiske lidelser i USA ophører, og at der sættes langt mere ind på behandling, individuel behandling.

- Det bedste ville være mobile kriseteam - vi kalder det 'hospitaller uden vægge' - der opsøger psykisk lidende under broerne, eller hvor de nu befinder sig, og tilbyder en pakke bestående af behandling og sociale foranstaltninger, så de kan rejse sig igen, siger Jennifer Mathis. ●

De tiltaltes psykiske lidelser*

26%	Bipolar
16%	Skizofreni
10%	Misbrugsproblemer
10%	Skizoaffektiv
10%	PTSD
5%	Psykotisk
4%	Depressiv
4%	Svær depression
8%	Øvrige
7%	Uvist

* Foreløbige data fra delstatsmyndighederne om 572 tiltalte ved mental health courts i Massachusetts i juni 2015-maj 2016

Kilde: Boston Globe

”Der er mere værdighed end i andre instanser. Personerne føler, at de bliver behandlet som individer”

- Michael L. Perlin, professor emeritus i jura ved New York Law School og medstifter af rådgivningsfirmaet Mental Disability Law and Policy Associates.